GJØRE NOE. – Når vi har blitt pensjonister, trenger vi ikke sitte og nippe til et glass hvitvin hele tiden. Vi kan gjøre noe, sier Kari Gåsvatn.

Dyrker mat under storbyhimmelen

Politisk journalist Kari Gåsvatn (76) og lærer Ellinor Brune Hareide (78) anla hver sin økologiske kjøkkenhage i Oslo etter at de ble pensjonister.

TEKST OG FOTO: EVA KYLLAND

SE AREALENE RUNDT her! Det trenger ikke være plen. La oss utnytte kapasiteten og dyrke mer mat i byen, sier Ellinor.

– Drømmen min er byer fulle av bærbusker og frukttrær, i stedet for prydbusker. I Tyskland bruker de begrepet «spiselige byer», sier Kari.

Hennes geriljahage ligger langs en sti mellom boliger og bilveier på Grefsen litt utenfor sentrum, på kommunens grunn. Kommentator Kari Gåsvatn har som pensjonist fast spalte i Nationen, der hun ble ansatt som journalist i 1978. Hun har levd mest i Oslo og bor i blokk. Kari har ansvar for sameiets blomsterbed. Der har hun også plantet urter og aroniabusker.

Foran Ellinor Brune Hareides rekkehus på Holmlia bugner det av grønnsaker og blomster. Hagens kvinne sprer glede med sine artistiske løsninger. Hun og ektemannen kjøpte stedet for ti år siden. Paret har tidligere flyttet en del i inn- og utland, om somrene har de vært mye bortreist.

– Nå planlegger vi tilværelsen mer ut fra sesongene i hagen, forklarer Ellinor.

Barnelærdom. Hun vokste opp på et småbruk på Sunnmøre der ifølge henne «ingen skulle tru at nokon kunne bu». Bygda med åtte gårder lå i et heng over fjorden og Ellinors familie bodde på kanten av stupet, 250 meter over vannflaten.

De hadde kyr og geiter. Foreldrene dyrket ikke økologisk, som Ellinor, men onnene sitter i ryggmargen. Hun vet hva som skal til i de ulike årstidene.

– Jeg husker lukten av jord og poteter. Lyden når de traff bøttene. Fellesskapet. Dugnaden i familien. De rosende ordene fra mor og far til oss seks barna.

Kari vokste opp på et småbruk i Trøndelag. Far drev en liten trevarefabrikk. Familien hadde høner, sauer, gris og kyr. Dyrket poteter og grønnsaker. Sanket bær i skogen og hentet fisk i vannet. Denne selvbergingen levde Kari med til hun ble 15 år og flyttet for å gå på gymnas. ☛

Jenta tok med seg nysgjerrighet når det gjelder planter.

Far var mindre interessert i landbruk enn mor. Men han tok hånd om potetene og visste, som alle andre, at potetåkeren måtte ligge på et nytt sted hvert år. Det forhindret sykdom på potetene.

– Nå dyrker folk poteter på samme sted år etter år og sier at de ikke kan greie seg uten kunstgjødsel og sprøytemidler, sier Kari.

Hun ble politisk journalist, men blir også kalt «aktivist med jord under neglene». Kari har mottatt «Årets Meitemark», hedersprisen til Økologisk Norge og Norsk Språkråds «Norsk språkpris».

Geriljahage. De siste om lag 25 årene har Kari bodd deler av året i Berlin.

– Der møtte jeg aksjonister og organisasjoner som våget å si at vi må ta vare på bønder og begrense konsernenes makt, på begge sider av åker og fjøs, både matindustri, kjemisk industri og matvarekjeder. Det ga meg mot til å begynne å skrive om landbruk, forteller Kari.

Etter at hun ble pensjonist, avtalte Kari med Flux Forlag å skrive en bok om mat og landbruk i verden. Hun var frustrert over all ikkematen i butikkene, med det mener Kari sterkt bearbeidet, ultraprosessert og direkte usunn mat. Hun forstod at en liten kjøkkenhage i Oslo kunne bli en rød tråd i boken. Kari fant en ledig stripe jord og begynte å grave. I 2019 ble boken «Geriljahagen» lansert.

Hagen vokser for hvert år, Kari høster inn grønnsaker, bær og urter.

– Vi trenger å ta maten tilbake til lokalsamfunnene. Der må vi være mest mulig selvforsynte, et mangfold av planter er nødvendig i tilfelle krise. Med min hage vil jeg vise at det er mulig å få mat fra lite plass, uten at det koster penger, bare arbeid. Og det går an å begynne helt i det små, forklarer hun.

– Jeg fokuserer på beredskapen i hager med mat, noe som ofte går under radaren, selv om alle nå om dagen snakker om matberedskap.

Karis andre bok handler også om å demokratisere maten. Å ta den tilbake fra de store konsernene. Hun mener genteknologi i matproduksjon er en avsporing. Boken «Matmakt over genene» kom i 2024.

Rene råvarer. – Jeg dyrker først og fremst for sjølberging av rene råvarer. Å lage mat av dem gir meg både stor glede og stolthet, sier Ellinor.

– I den kraftigste modningstiden, ofte i august, plukker jeg hver dag en hel haug tomater og bønner. Det er fint. Det er gøy.

Hagen dufter av grønnkål, tomater, bønner, squash, rosenkål, poteter, hvitløk, kepaløk og flere slags urter.

Ikke gulrot i år, for første gang. Ellinor tror noen fra dyreriket må ha forsynt seg av frøene, før de rakk å spire. I fjor fikk hun så mye at gulrøttene varte et helt år, oppbevart mørkt og frostfritt mellom lag av etasjemose, som er antiseptisk og holder på fuktighet. Metoden er ypperlig til alle typer rotgrønnsaker.

God jord. Ellinor hadde det meste av yrkeslivet sitt i barneskolen og er forfatter av bok for lærere på første trinn. Pedagogen lar seg ikke skjule der hun står med hendene fulle av poteter fra ett ris:

– For den som vil anlegge kjøkkenhage, er det fint å begynne med å dyrke poteter. Røttene trenger seg fram, så jorden blir mør og fin.

Da Ellinor selv startet, fylte hun opp skråningen foran huset med tolv sekker jord fra hagesenter. Nå bruker hun alle de organiske materialene som finnes i hagen. Greiner fra syrin, stenger fra tomater og solsikker maler hun opp til flis og blander inn. Alt blir lagt inn i bedene sammen med fermentert grønnsaksavfall fra kjøkkenet. Hestemøkk henter hun på en gård. Løv raker hun sammen i skogen og dekker jorden i bedene med det.

– De beste arbeiderne, meitemark og mikroorganismer, spiser av det organiske materialet og omdanner det til god jord for plantene. Ikke noe er søppel i min hage. Alt er ressurser som skal tilbake til jorden. Det er første prioritet, sier Ellinor.

Det eldste av seks barnebarn er i ferd med å etablere seg. Nylig fikk Ellinor et spørsmål som varmet: «Kjære bestemoren min, kan du gi meg noen tips om hvordan jeg skal lage jord til denne hagen?»

– Hun vil ta med seg alt det gode hun selv har fått, forklarer Ellinor.

1 INSEKTENE. Iblant setter Ellinor seg ned og bare nyter å være i hagen. Solhatt og kattemynte dyrker hun til insektene, som har ansvaret for pollineringen.

2 POTETER.– Det er så fantastisk at jeg bare kan dra maten opp av jorden på en sånn måte.Det er en gave, sier Ellinor, som tror hun og ektemannen i år har nok poteter fram til jul.

3 GRESSKAR. – Folk sier at de går forbi her, fordi det er så mye fint å se på, forteller Kari.

4 SKRIVER. – Hagedagboken er gull verdt. Jeg skriver ned det jeg gjør til enhver tid, så kan jeg seinere gå tilbake og lese, forklarer Ellinor.